

Csiky Sándor kérvénye gróf Andrássy Gyula miniszterelnökhöz

A magyar országgyűlés tagjai 1849 januárjának első napjaiban Pestről Debrecenbe igyekeztek, a Haza iránti hűség mellett a képviselők szívében ott élt az aggodalom, mi lesz az otthonmaradt családdal?

Az osztrák haderő ekkor Heves megye területét is veszélyeztette: Schlik osztrák tábornok hadteste elhagyta már Kassát, majd délnyugat irányba fordult, így kikerülte Görgey Artúr és Klapka György csapatait. Alfred von Windisch-Graetz pedig megindította serege derékhadát a főváros térségéből Gyöngyös felé, hogy egyesüljön a két sereg. A súlyos helyzetben 1849. január 23-án összeült a hevesi megyegyűlés, s meghátrált: „meggyőződve az osztrák császári sereg győzelmes előrenyomulásáról, a fegyveres túlyomó erőnek ellent nem állhatván”, határozatban kimondta, hogy a császári rendeleteket tudomásul veszi, és szabadon bocsátja a politikai foglyokat. Hozzá tették, e döntésre „a szigorú kénytelenségnek hódolva” jutottak.

A határozatról Halassy Gáspár hevesi másodalispán nyomban tudósította Kossuth Lajost, az Országos Honvédelmi Bizottmány elnökét Debrecenbe küldött levelében. Kossuth 1849. január 25-én kapta kézhez a levelet.¹ (Ezen a napon már Hatvánt is elfoglalták a császáriak.) Az elnök azonnal hívatta Eger országgyűlési képviselőjét Csiky Sándort, és nyomban kinevezte kormánybiztosnak e szavakkal: „Önnek ismert hazafiúi erélyét hívom fel, mert a múlt időkből dicső emlékeket felmutató Eger városa, a környékbeli népek indolentiája (érdektelensége – S. S.) miatt kénytelen a legkisebb ellenállás nélkül falai közé fogadni az örkény zsoldosait”.² S amikor január 26-án az elnök Halassy Gáspár újabb jelentéséből arról értesült, hogy Kápolna községben 60 osztrák vasas, két tiszt vezénylete alatt ötezer emberre szállást biztosítani követelt, emellett 100 akó bort és 60 öl tűzfát is rendelt és ezt megkapták, felkérte Csiky: „Intézkedjék úgy, hogy a még netalán magokat előadandó hasonló esetekben a nép önerejével semmisítse meg az ellenségeknek ily apróbb, de ha lehet nagyobb csapatait is. Ha minden helység ily érzelemről lelkesítve egyenként csak 60-70 emberét elpusztítja is az ellenségnek, nincs azon földi hatalom, mely leigázhassa a csupán védelmére fölkelte nemzetet” – fejezte be levelét.³ (Ez a gerillaharcmodor alkalmazását jelentette.)

Csiky Sándor 1849. január 28-án már Egerben volt (előtte Gyöngyösön járt, majd Tiszafüreden intézkedett a tiszai átkelőhelyek katonai megerősítéséről), és részt vett másnap a rendkívüli megyegyűlésen. Felszólalásában megnyugtatta a vármegyét, hogy a honvédség a nemzetőrökkel együtt meg fogja védeni őket. Erre megfordult a közhangulat és a megyegyűlés Halassy Gáspár indítványa alapján új határozatban megtagadta „az ellenséges csapatoktól érkezendő rendeleteket”. Egyúttal felszólította a lakosságot, hogy „az ellenségnek apró, s erejüket felül nem múló csapatait megverni, elfogni, megsemmisíteni igyekezzenek”. Újabb nemzetőregységek felállítását rendelték el Hatvanban, Szolnokon és Tiszafüreden. Emellett 12 ezer forint segílyt kértek a Honvédelmi Bizottmánytól, mivel az osztrákok közeledténék hírére elküldték Debrecenbe a megyepénztárban őrzött 25 ezer pFt-ot. (A pénz kiutalása hamarosan megtörtént, Csiky intézkedett, és egy katonai kórház felállítására is sor került.)⁴

Csiky Sándor a katonapolitikai kérdések mellett családjáról sem feledkezett meg, felesége (szül. Gondos Mária) nyolc gyermeküket nevelte fel. Ezért, tekintettel a sors kiszámíthatatlan buktatóira, 1849. január 28-án „örökbevallási levelében” feleségére ruházta vagyonát.

A hadiszerecsé azonban forgandó, február 26-án Kápolnánál meglepték az osztrákok a magyarokat, Eger védtelenné vált. A várost 1849. március 1-jén megszállták az osztrák csapatok, parancsnokuk Török Sándor őrnagy volt, aki a forradalom előtt Egerben szolgált. Súlyos hadisarcot vetett ki a városra: március 3-án délelőtt 9 óráig köteles mindenki a fegyverét átadni (a hivatalnokok és a nemesurak tarthattak meg egy díszkardot). Emellett száz mázsa só vásárlását rendelte el, „300 akó vörös bort lehúzva”, vagyis lefejtve, „szürke világos posztót,

¹ Kossuth Lajos 1848–49-ben. IV/2. (Szerk.: Barta István). Bp., 1953. 259. old.

² Uo. 229. old.

³ Uo. 261. old. Ld.: *Sebestény Sándor: Csiky Sándor életpályája*. Eger, 1981. Heves Megyei Levéltár kiadása. 50. old.

⁴ Ld.: *Sebestény i. m.* 50. old.

mindennemű (...) kész csizmát, ezer bakancsra való bőrt és talpat, kétszáz butellia legjobb egri bort, ötven ezer forintpengőt osztrák papírpénzben, e felül 500 Ft Kossuth-papírt felváltani osztrák bankjegyre”. Csiky kormánybiztos-képviselő úrnak „minden vagyona elkoboztatik”. A megszállás ekkor még rövid életűnek bizonyult: annak hírére, hogy Görgey Artúr honvédeivel átkelt Tokajnál a Tiszán, az osztrákok március 13-án kiűritették a várost. Az általuk polgármesternek kinevezett Scheidl Adolf nyugalmazott ezredes főbelötte magát.⁵

Ezzel visszaállt a törvényes állapot Egerben. Maga Kossuth Lajos március 30-án érkezett meg Erdélybe haditanácsra. Kíséretében volt Csiky Sándor képviselő úr is. A fogadtatásról meghatottan írta Vukovics Sebő Emlékirataim című könyvében: „Sehol Kossuthot oly, az arcokon kisugárzó őszinte örömmel nem üdvözölték, mint e városban. Az érseki palota előtt, hol mindnyájan szállva valánk, este... fáklyák mellett zene rendezteték az elnök tiszteletére.”⁶

A nemes cselekedetet Csiky Sándor a magyar képviselőházban 1867. november 14-én – amikor Eger városának 1867. szeptember 8-i bizalmi nyilatkozatát Kossuth Lajoshoz a kormány megsemmisítette – így elevenítette fel: „...Eger városa közönségének Kossuth Lajos nagy hazánkfia irányában való bizalma, tisztelete és ragaszkodása korántsem a váci levél (1867. augusztus 20-án jelent meg a Magyar Újságban, s emiatt per indult Böszörményi László főszerkesztő ellen – a szerző megjegyzése) keltezése óta datálódik, hanem hogy tovább ne menjenek, az 1848-ik évben alkotott azon, népjogot megadó, megtestesítő és biztosító törvények létrehozatala óta keletkezik (...) Az ezekből eredett bizalom, ragaszkodás és vonzalom idézte elő, tehát 1849-ik évben és amidőn ő Eger városában megjelent, irányában azon példátlan jelenetet, hogy az ottani lelkes nők a neki tisztelegni akaró férfiak egész seregét az üdvözlő teréről hátraszorítva, önmagok foglalták, több mint négyezren, égő fáklyákat és gyertyákat ragadva bájos kezeikbe az első helyet el, s ekként dicsőítették, tisztelték a közöttük megjelent nagy vendégeknek látogatását, s ekként rovák le iránta való haláloknak méltó adóját. És ennek folytán mondá, amint az akkori ország kormányzója Debrecenbe körútról visszatért, mire az akkor ott velem együtt jelen volt képviselőtársaim kétségen kívül elevenen emlékeznek is, azon nevezetes szavakat: hogy említett körútjában országszerte szívélyesen és ragaszkodással fogadhatott ugyan, de oly kitűnő vonzalomra, minőt Egernek mindkét nembeli népe iránta tanúsított, sehol sem talált.”⁷

Most első ízben közlöm a szintén egri születésű Mednyánszky Sándor báró, honvéd alezredes Kossuth Lajoshoz intézett 1870. január 5-i levelét, amelyet 17 évi száműzetéséből hazatérve írt Turinba a kormányzónak. Hazalátogatott szülővárosába, ahol 1816-ban született, és erről így számolt be: „...Egerben, szülőföldemen, többnyire magam voltam és örültem, hogy senki sem zavarta meg fájdalmas elmerengésemet (...) 40 év óta úgy sem változott Eger külsején, az emberekön kívül”. Felidézte Kossuthnak, hogy egri sétáján találkozott egy kapás paraszttal és eszébe jutott, „1849. március utolsó napjain, melyek egyikén az egri fehérség egy tündérszerű fáklyás és gyertyás menetben tisztelt az Érseklakban tartózkodó kormányzónak.”⁸

Kossuth komolyan fontolgatta, hogy Egerbe kellene Debrecenből áthelyezni a törvényhozást. Görgey tábornok a VII. hadtest élén vállalta a katonai biztosítást, ha Eger és Bélapátfalva között kőutat építenek. Kubik Endre városi mérnök levélben kérte Csiky Sándort, hogy járjon el Csány László közmunka- és közlekedésügyi miniszternél. (Csányt az osztrákok 1849. október 10-én kivégezték!) Csiky ezt megtette. Ötezer horvát hadifoglyot hamarosan elindítottak az útépítés megkezdésére, de a katonai események ismét áthúzták a tervet. Egerbe 1849. július 20-án érkezett meg az első 400 orosz lovas katona.

A hevesi megyegyűlés utolsó üléseit július 8-án Csiky Sándor elnökletével már Szolnokon tartotta. Mennyi akarát, s elszántság volt e kitűnő emberben, hisz nemrég értesült arról, hogy Árpád fia, aki tüzérhadnagy volt, 1849. április 26-án Szőnyén szerzett súlyos sebeibe belehalt. S nem feledhető, hogy az országgyűlés utolsó ülésén, 1849. augusztus 11-én, Aradon is ott volt az egri képviselő, pedig a több mint 400 tagú országgyűlésből Pálóczy László korelnök mellett csupán tizenegyen voltak jelen.⁹

⁵ Uo. 54. old.

⁶ Vukovics Sebő Emlékiratai. Bp., 1894. 453. old.

⁷ Képviselőházi Napló. CLXIX. Országos ülés, 1867. nov. 4-én. Pest, 1867. 130. old.

⁸ Mednyánszky Sándor levele (Pest, 1870. január 5.) Kossuth Lajoshoz. Országos Levéltár, Bp., Kossuth L. iratai. 7119. sz.

Csiky Sándor ezután századosként szolgált Guyon hadtestében, de a világosi fegyverletétel után, augusztus 13-án Soborsinnál elfogták a császáriak. Ekkor még sikerült megszöknie, de 1850. augusztus 5-én Orsovánál, a Dunán történt átkelés közben ismét letartóztatták. A 3. hadtestparancsnokság haditörvényszéke 1850. december 19-én „kötél általi halálra ítélte” a képviselőt. Fellebbezés folytán 1851. szeptember 13-án hatévi várfogságra változtatták az ítéletet.¹⁰ 1854 februárjában közkegyelem révén szabadult ki a képviselő Kufsteinből.

Csiky Sándor zárolt vagyonát csak 1856-ban adták vissza, de ez is felemásan történt.¹¹ A helyi pénzügyigazgatóság 370 Ft 3 kr megfizetésére is kötelezte, mert a pásztorbér és az elmaradt adókat felszámították. A Csiky család lakóházzal, szőlőbirtokkal rendelkezett: két szőlő az egri Almagyar dűlőben volt, egy szőlő a Ráchegy dűlőben és „három hasábból álló” szőlő a Hajdúhegyen. Csiky megtagadta a fizetést és fellebbezett. Ez még 1867-ben, a kiegyezés évében is a bíróság útvessztőiben járt. A következő kérvényt intézte ekkor a képviselő, a hivatalban lévő miniszterelnökhöz, aki a honvédelmi miniszteri posztot is betöltötte 1871-ig (a dokumentum most kerül először publikálásra).

49. érk. 14/6. 1867.

1887/II. okt.

Nagyméltóságú Csiky-Szentkirályi és Krasznahorkai Gróf Andrássy Gyula úrhoz, Magyarország Kormány Elnökéhez stb. stb. Ó Kegyelmességéhez intézett alázatos kérvénye¹²

Csiky Sándornak, Eger városa országos képviselőjének, aki a benn iratott okokra nézve a kincstári ügyészek ellen és elhunyt neje ellen bizonyos 389 pFt 71 1/4 krt. tevő adó, s lezárólagi költség megvétele végett Eger városa járásbírósága előtt 1859. évben indított és ismét a Heves megyei telekkönyvi törvényszék előtt szintén 1859. évben érintett tartozásnak meg nem térítése miatt telekkönyvi átkebelezést követelő és fellebbezés útján, ma is a Főméltóságú Hétszemélyes Tábla előtt folyamatba lévő jogtalan és alaptalan kereseteknek azonnali megszüntetéséért, és ismét azon értékes iratainak a magyar bankjegyeknek, melyek tőle 1850. évben történt elfogatása alkalmából elkoboztatának, és a pesti haditörvényszék által, mai napig, többrendbeli kérelme folytán mind amellet sem adattanak vissza, hogy Ó Felsége még 1856. évben kegyelem útján mindennemű kincstári zár alá vetni haditörvényszékileg megrendelt ingó és ingatlan javainak birtokába bocsátását megparancsolá, haladék nélküli visszaadásának megrendeléséért esedezik.

Nagyméltóságú kormány Elnök, s Honvédelmi országglár úr!

Az 1848/49. évi nemzeti Szabadságharc folyama alatt hazám iránti tartozó kötelezettségemet teljesíteni kívánván országos képviselői, tekintve kormánybiztosi hivatásomat megelőző az egri nemzetőrség zászlóaljában, ezredesi rangban szolgáltam, a nemzeti fegyverek letételének gyásznapja pedig Szoborsinban, honvéd kapitány minőségben találta.

A győztes hatalom által e miatt üldözöbe vétetvén, sikerült előle egy egész évig bujdosolva menekülnöm, 1850. évi aug. 6-án azonban Magyarorsován elfogatván, a nálam talált pénzemem és minden ingóságaimon felül, egyszersmind kezennél való mindennemű írásaim is elkoboztatának tőlem, és ezek az akkor Pesten működött haditörvényszék kezeihez szolgáltatának.

Ezt követve a már említett haditörvényszék által jószágvesztésre és akasztófára ítéltetvén, miután ezen halálos ítélet Ó Felsége által 6 évi várfogságra mérsékeltetett, a rám mért súlyos rabságot kiszervevén szabadon bocsátattam.

Ekként tengődtem akkoron, míg életben volt nyolc neveletlen gyermekemmel, és azon időben még szintén élt nőmmel együtt, minden vagyonom lezárólagja és Eger város határán túl menni nem engedtetve, minden kereseti módtól is leiltva, megfosztva, egész 1856. évi július haváig, amidőn Ó Felsége által vagyonaim a kincstári zár alól feloldatván, azok azon karba, melyben akkor találtattak, tulajdonomba vissza bocsájtani parancsoltattak.

Minden ingó és ingatlan vagyonaim Ó Felsége által ekként birtokomba visszaadani rendeltetvén, ezen alapon azt kértem illető hatóságtól, hogy miután Ó Felsége rendelete, minden lezáró vagy-

⁹ Beér János–Csizmadia Andor: Az 1848–49-i év népképviselői országgyűlés. Bp., 1954. 478–479. old.

¹⁰ Hadtörténeti Levéltár. Bp. Pesti Kriegsgericht, 1851. 10/107. sz. irat

¹¹ Ld. Sebestény i.m. 70–71. old.

¹² Az irat másolata a szerző tulajdonában.

naimnak ingó, vagy ingatlanok valának azok, különbség nélküli visszaszolgáltatásának parancsolná, ez okból szó alatti haditörvényszék kezeihez szolgáltatott, s tőlem elfogatásom alkalmából elkobzott, reám nézve jelentékeny értékű irataim is adassanak vissza.

Meg is ígéré ebbeni jogos kéresemnek teljesítését, kieszközölését, az Egerben székelő kincstári ügyész Nagy Sándor, aki minden javaim elkobzásának, s zár alatt tartásának tényezője volt, de sikertelenül, mert ez érdeme maga helyén leendő előmozdítás végett hozzá intézett, s helyettesíteni meg is ígért ismételt írásbeli kérelmeimnek eredménye mai napig is még csak az lett, hogy érintett, s rám vonatkozólag nagy becsű irataim köréből, melyek között többrendbeli eredeti nyugtlak, kötvények, kincstári utalványok, magyar bankjegyek stb. is foglaltattanak, csupán négy darab kincstári 200 Ft-ról szóló utalványokat nyerhettem vissza, a többiekkel pedig, melyeknek értékét magamra nézve legalább 20 000 Ft-okat tévedeknek lenni bátran állíthatom, mai napig sem kaphattam kezeimhez.

Sőt ellenkezőleg, ezeknek fejedelmileg megrendelt visszaadása helyett említett kincstári ügyészek Gombos Bertalan akkori kincstári főügyész felperessége mellett 1859. évben, mind engem, mind boldogult Gondos Mária nőmet, kétrendbeli költséges keresettel, melyek fellebbezés útján ma is a Főméltóságú Hétszemélyes Tábla ítéletétől függenek - lámadott azon ürügy alatt, mégis, hogy nevezett kincstár rabságom ideje alatt, a tőlem, tekintve nőmtől - ki pedig soha semmi politikai színű kereset alá vonva, annyival kevésbé elítélve nem volt -, lezárolt javak után 1850. évtől kezdve 1855. évig 370 Ft 11 1/4 Ft-akt tévő adót fizetett önönön magának és így a kincstárnak helyettünk, ezen felül pedig az én elkobzottaknak lenni állított javaim összetérására, e célból megbízotti bizonyos részére úri és tartásbeli kiadásokra 19 Ft 60 kr-okat fordított, ezen összegeket tehát mi nekik megtéríteni bíróság köteleztettünk; amíg pedig mi ezen most említett összegeket a kincstár részére le nem fizetjük, minden javaink, mind elkobzottak, ne a mi neveinkre, hanem egyenesen a kincstáréra kebeleztessenek a Heves megyei telegkönyvbe.

Ezen botrányos és szutyongató, reám nézve költséges keresetek azonnali megszüntetésének ideje azt hiszem, hogy a törvényes és szabályszerű kormányzat létrejöttével, egyszer valahára immár beállott, de ezen felül arról is meggyőződve vagyok, hogy a fenn említett, de mindéddig az ideiglenes hivatalbeli közegek által foganatosításával meggátolt, azon Fejedelmi parancsolatnak is, hogy fenn érintett értékes irományaim haladék nélkül visszaszolgáltatassanak, sikert eszközölni ez idő szerint már lehet is, kell is.

Éz okokra visszatekintve alázat teljesen ezért esedezem Nagyméltóságod előtt:

a./ hogy fenn érintett kétrendbeli ellenem, tekintve nőm ellen fellebbezés útján a Hétszemélyes Tábla előtt még most is folyamatba lévő szutyongató, és botrányos kereseteknek, illető kincstári ügyész által törtéendő azonnali megszüntetését és méltatlanul okozott, s perben kellően előszámlált költségeim megtérítését is haladék nélkül megrendelni,

b./ fent érintett, s Ó Felsége által részemre még 1856. évben azonnal visszaadati rendelt, de nevezett hivatalbeli közegektől jogtalan erőszakkal még ma is letartóztatott értékes irataimnak haladék nélküli visszaszolgáltatását sikeresen megrendelni méltóztatassék.

Ki is többnyire azon biztos reményben, hogy e tekintetben további lépések tétele kénytelenségétől megmentve lehetek, egész tisztelettel maradok Pesten, június 10-kén 1867.

Nagyméltóságodnak alázatot szolgálója

Csiky Sándor
orsz. képviselő

Csiky Sándor kérvénye nem került kedvező elbírálásra, a királyi kincstári ügyészség azzal utasította el, hogy noha átiratta felesége nevére a vagyont, de „a legkedvezőbb idők fordultával” saját nevével telegkönyvezte. (Csiky Sándor felesége 1866. január 6-án hunyt el.)

Csiky 1869. március 22-én kelt újabb kérvényében „vérhaborító önkényes eljárásnak” nevezte a kincstár döntését. Kijelentette, kész lefizetni a kivett összeget, ha iratait és ingóságait hiánytalanul visszakapja. Valóban a jog sárbatiprása volt, hogy 1869-ben is még érvényben volt a abszolutista hatalom 1857. június 8-i döntése, mely úgy rendelkezett: az „Csiky Sándor vállalási jegyzőkönyvéhez csatolt irományok, forradalmi tartalmuknál fogva, semmi esetre ki nem adhatók”. A döntésben kétségkívül politikai szempontok játszottak döntő szerepet, „személyeskedési pártédek” áll fenn - írta Csiky Sándor, s ebben alighanem igaza volt.¹³

S ehhez hozzátehetjük, utalva a dualizmus korának végkifejletére, bizony gyakran helytálló III. Gyula pápa híres mondása: „Parva sapientia regitur mundus” (Csekély bölcsességgel kormányozzák a világot).

Dr. Sebestény Sándor

¹³ Ld. Sebestény i. m. 72. old.; Csiky Sándor egri országgyűlési képviselő pályaképe. Hevesi Napló, 2002. 1. sz. 47-52. old.